

***КАРІКОВА Наталія** – кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян.
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

НАУКОВІ СУПЕРЕЧКИ МОВОЗНАВЦІВ 20-Х РОКІВ МИНУЛОГО СТОЛІТТЯ ЩОДО СПОСОБІВ ПОПОВНЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ФОНДУ ТОГОЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

***Анотація.** У статті йдеться про складний період розвитку української літературної мови, який припав на період так званої дерусифікації (20-ті – поч. 30-х рр. минулого століття). Наукові суперечки, що точилися в той час навколо питань унормування літературної мови, заторкнули й болюче питання про способи поповнення української лексики. Такі науковці, як Ю. Шевельов і П. Векслер виокремили в українському мовознавстві дві течії, або дві групи пуристів («крайні» та «помірковані»), які демонстрували різні підходи щодо багатьох дразливих нормативних питань, одним із яких було питання про шляхи збагачення української терміносистеми. Так, крайні пуристи заперечували потребу запозичувати іношомовні слова, пропонуючи замість них уживати свої, українські, а якщо таких відповідників не було, то створювати або, як тоді писали, «кувати» нові слова на позначення абстрактних понять та явищ. Натомість помірковані пуристи були протилежної думки й пропонували не обмежувати використання чужомовних слів, адже це сприятиме поповненню української термінологічної системи. Показово, що сьогодні ми намагаємося повернути в науковий обіг ті українські слова, що були вилучені в період лінгвоциду (від поч. 1930-х років) з тогочасних термінологічних словників, й надаємо перевагу питомих лексемам, як-от: первень замість елемент, підсоння замість клімат, світлина замість фотокартка, бігун замість полюс, мапа замість карта, рівновартник замість*

еквівалент та багато інших.

Аналіз тогочасних лексикографічних джерел допоміг унаочнити ці мовознавчі дискусії й довести, що між нормалізаторами 20-х років не було згоди й щодо вживання таких лексем, які можна використовувати не тільки в мові науки й техніки (за приклад ми взяли декілька мовних одиниць, кодифікованих у двомовних перекладних словниках, що вийшли друком під ту пору у великій кількості).

Ключові слова: наукові суперечки, мовознавці 20-х років, українська літературна мова, українська лексика, українська терміносистема.

SCIENTIFIC CONTROVERSIES OF LINGUISTS OF THE 1920-S ON WAYS TO REPLENISH THE LEXICAL FUND OF THE UKRAINIAN LANGUAGE OF THAT TIME

***Summary.** The article considers about a difficult period in the development of the Ukrainian literary language, which fell on the period of the so-called de-Russification (20-s - early 30-s of the last century). The scientific disputes that continued at that time around the issues of standardization of the literary language also touched upon the painful question of ways to replenish the Ukrainian vocabulary. Such scholars as Y. Shevelev and P. Veksler identified two trends in Ukrainian linguistics, or two groups of purists ("extreme" and "moderate"), which demonstrated different approaches to many acute normative issues, one of which was the question of ways to enrich the Ukrainian terminology system. So, extreme purists denied the need to borrow foreign words, suggesting to use their own, Ukrainian instead, and if there were no such correspondences, then invent or, as they wrote then, "forge" new words to denote abstract concepts and phenomena. Moderate purists were of the opposite opinion and suggested not to restrict the use of foreign words, because this would contribute to the replenishment of the Ukrainian terminological system. It is significant that today we are trying to return to scientific circulation those Ukrainian words that were removed during the linguocide period*

(from the beginning of the 1930s) from the terminological dictionaries of that time, and we prefer non-borrowed lexemes, such as: perven' instead of element, pidsonnya instead of klimat, svitlyna instead of fotokartka, bihun instead of polyus, mapa instead of karta, rivnovartnyk instead of ekvivalent and many others.

Analysis of the then lexicographic sources allowed us to visually show these linguistic discussions and prove that there was no agreement between the normalizers of the 1920-s regarding the use of such lexemes that can be used not only in the language of science and technology (as an example, we took several linguistic units, which were codification in bilingual translation dictionaries, published at that time in large numbers).

Key words: *scientific disputes, normalizers of the 1920-s, Ukrainian literary language, Ukrainian vocabulary, Ukrainian terminology system.*

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігаємо тенденцію до повернення в лексичний обіг українських слів, вилучених із термінологічних словників 20-х років минулого століття в період лінгвоциду (від поч. 1930-х років). Проте й досі можна почути від авторитетних науковців, що немає потреби згадувати такі слова, як, наприклад, *бігун, світлина, рівновартник, водограй, хідник, поступ, мапа, валіза, первень, часопис, краватка, підсоння, порцеляна* та ін. і намагатися відновити їх у нашому сучасному мовленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На нашу думку, доречно нагадати про той тернистий шлях статусного й корпусного планування, який пройшла наша мова, тим самим довівши, що вона може стояти на одному щаблі з такими розвиненими мовами, як німецька, французька, англійська та інші європейські мови. Це й обумовлює **актуальність** нашої розвідки. У ґрунтовних наукових працях сучасних мовознавців досить повно й всебічно досліджено окреслене питання. Так, І. Фаріон у своїй монографії про мовну норму (що по суті є корпусним плануванням мови) заторкнула питання лексико-семантичної норми, спотворення якої припало якраз на поч. 1930-х рр. (тут-таки авторка подала й цілий реєстр репресованих українських слів) (Фаріон, 2013). На

матеріалі словників ХХ ст. Л. Струганець дослідила особливості динаміки лексичних норм української літературної мови, виокремивши період 1920-х – поч.1930-х років. Ідучи за Ю.Шевельовим, авторка згадала про два основні напрями, або дві течії (крайні й помірковані пуристи) в тогочасних нормалізаторських процесах, представники яких не могли дійти згоди щодо способів збагачення української мови в лексичній царині (Струганець, 2002). У доробку П. Селігея є наукові праці, де він розглядає пуристичні тенденції при формуванні наукової термінології в історії європейських мов, порівнюючи їх з відповідним досвідом в українській мові (Селігей, 2008). Проте й сьогодні, вивчаючи історію розвитку української літературної мови, вдається віднайти нові, недоступні раніше матеріали. Отже, **мета** нашої розвідки – висвітлити різні погляди мовознавців 20-х років минулого століття на шляхи поповнення лексичного фонду тогочасної української мови, залучивши для цього нові, досі не аналізовані першоджерела. Досягнення мети вможливиює виконання таких **завдань**: вивчити мало знані до сьогодні мовознавчі праці українських науковців 20-х років, присвячені нормативним питанням у царині лексики; встановити, як різні погляди мовознавців на окреслене питання відбилися в найавторитетніших лексикографічних працях тієї доби.

Виклад матеріалу. У вітчизняному мовознавстві 20-х років минулого століття можна виокремити суперечливе питання про розбудову української термінологічної системи, що могла бути створена трьома способами: 1) відшукування в народній (живій) мові слів, які можна було пристосувати для позначення абстрактних понять і явищ, або творення термінів на питомій українській основі (прихильниками цього способу виступали крайні пуристи); 2) запозичення термінів з інших мов (на це приставали помірковані пуристи); 3) поєднання двох перших способів.

Як зазначає С. Єрмоленко, «різниця між крайніми і поміркованими пуристами полягала в різних тенденціях поповнення термінологічних словників» (Єрмоленко, 2004, с. 541). Представники етнографічного напрямку, або крайні пуристи, вважали, що народна мова має «багато матеріалу до

абстрагування» і тому немає потреби «кувати нові й штучні» слова (Курило, 1925, с. 5; Кримський, 1907-1908, с. 26). А. Кримський, який безмежно вірив у невичерпність багатств української народної мови, писав: «Тямуці люди знають, що простонародня, селянська вкраїнська мова аж напрочуд багата: всякі тонкі відтінки, всякі абстрактні поняття зовсім легко передаються щирими народними вкраїнськими словами або зворотами, – треба тільки ті слова та звороти одшукати та знати» (тут і далі збережено авторську орфографію та пунктуацію – *Н. К.*) (Кримський, 1907–1908, с. 26). У разі, якщо «одшукати» відповідні слова в українській мові не вдавалося, крайні пуристи пропонували утворювати терміни виключно на народному ґрунті. М. Сулима вважав, що головним критерієм під час творення неологізмів має бути критерій узгодженості з системою мови. 1927 року вчений зазначав: «Право літературного громадянства мають лише ті слова, що їх утворено в цілковитій згоді з системою народньої мови, цеб-то утворені слова повинні бути подібними до вже наявних слів» (Сулима, 1927, с. 31). «Новотвори», що не відповідають цьому критерієві, на думку вченого, «цілком зайві й шкідливі». Як приклади невдалих неологізмів він навів такі слова, як-от: *позаяк, відносно, заключення, положення* та ін. (Сулима, 1927, с. 31).

Проте, усвідомлюючи той факт, що українська наука не могла розвиватися замкнuto або відокремлено від тогочасної європейської науки, крайні пуристи не відкидали можливості «затримання» інтернаціональних слів у термінологічній системі української мови. Отже, при перекладі термінів із російської мови на перше місце ставили український відповідник (вигаданий, якщо такого слова не було в українській мові), а після нього вже подавали іншомовний термін. Укладачі термінологічних словників виходили ще й з того, що «термінологія переважно для школи має бути» (Курило, 1923, с. V). Як писала О. Курило потрібно, «щоб термін давав учневі що-найближче розуміння того, що він означає» (Курило, 1923, с. V). У передньому слові Ф. Калиновича до «Словника математичної термінології», редактором якого так само була Курило, зазначено: «Редагуючи словника, Секція мала на увазі, що головне

його завдання – служити для потреб школи, а через те треба було, як мога, вводити терміни легко зрозумілі школярам» (Калинович, 1925, с. VI). Очевидно, виходячи саме з цих міркувань, учена, редагуючи «Російсько-український словничок медичної термінології», подала низку питомих слів – відповідників російським термінам, наприклад: *артерия* – *б'ющиця*, *б'ючка*; *bronхи* – *дишка*; *радужная оболочка* – *веселкова оболонка*; *резцы* – *сміхунці* та ін. Окрім того, деякі представники етнографічного напрямку пропонували «викинути» з мови іншомовні слова, що вже «інкорпорувалися» (термін, що його вживали О. Синявський, М. Сулима) в українську мовну систему, надавши тим самим можливість новоутвореним українським мовним одиницям заступити вакантні місця. Що такі спроби були, засвідчує, приміром, цитата з М. Левицького: «Не варто переміняти слова, що вже більш менш здобули собі права у нашій мові, напр. *фотографія*, *електрика*, *спорт*; замість них де-хто хоче поставити невдалі новотвори: *світлина*, *громовина*, *змаг*; такі спроби можуть дійти до смішного...» (Левицький, 1920, с. 7).

Протилежної думки були синтетички, або помірковані пуристи. Так, один із представників синтетичної школи В. Ганцов 1925 року зазначив: «Як і всяка народня мова вона багата на слова конкретного значіння... але бідна на абстрактні розуміння. Дуже помилився-б той, хто сподівався-б в народньому лексичному матеріалі знайти всі потрібні йому слова чи терміни». І далі: «Отже, треба творити слова або, як кажуть, «кувати» слова, тільки треба це робити розуміючи» (Ганцов, 1925, с. 63). Б. Ткаченко, який характеризував діяльність крайніх пуристів гаслом «Назад до селянства», вважав, що «прищеплювати нашому народові літературну мову треба не вихалащуванням її, не обрізуванням на селянський кшталт, а піднесенням її авторитету в народніх масах» (Ткаченко, 1931, с. 35). Мовознавець скритикував позицію М. Гладкого й О. Курило за їх бажання зробити літературну мову «зрозумілою кожному дядькові», а також за намагання етнографів «наново її [літературну мову] будувати, ставши знов обома ногами на селянський ґрунт» (Ткаченко, 1931, с. 35).

На протигагу етнографам помірковані пуристи вважали, що не слід обмежувати вживання іншомовних слів в українській літературній мові, що запозичення інтернаціоналізмів – це спосіб збагатити нерозвинену вітчизняну термінологічну систему. Приміром, М. Мироненко визнавав, що тогочасна українська мова ввібрала «силу-силенну чужомовних слів», але, на його думку, це «ніякої шкоди й небезпеки для нашої мови не становить» (Мироненко, 1929, с. 70). 1929 року він зазначав, що «без чужомовних слів тепер ніяк не можна обійтись», і такі лексеми, як *газ, радіо, автомобіль, аероплян, телеграф, форма, техніка, революція* та інші вже «стали інтернаціональні», тому «нема потреби замінити їх якимись іншими термінами» (Мироненко, 1929, с. 75). Такої ж думки дотримувався й М. Сулима: «...в укр. літературній мові, мають право бути всі так звані міжнародні слова, що перш за все й найбільше їх уживається в науковій термінології» (Сулима, 1927, с. 31).

Заслуговує на увагу позиція О. Синявського щодо запозичення іншомовних слів: «Книжна мова всякого народу повинна насамперед використати всі мовні можливості того народу й без потреби не вносити нічого з інших мов, надто, коли ті чужомовні елементи не інкорпоровались у народню мову, не вросли в неї. Ця вимога відноситься в однаковій мірі й до словника, і до синтакси» (Синявський, 1922, с. 108–109). Проте, визначаючи комунікативну функцію мови як одну з її найважливіших або провідних функцій, О. Синявський визнавав потребу в запозиченнях: «Ясно, що значіння кожної книжної мови міряють насамперед тим, наскільки вона потрібна і придатна для самого народу, але ж без шкоди для народу її не можна замкнути в межі самої народності, – мови народа. Вимагати цього ... значить, свідомо чи несвідомо обводити нарід китайським муром» (Синявський, 1922, с. VII).

Жваву дискусію серед тогочасних мовознавців викликало й використання деяких слів, що можуть вживатися не тільки в науковій мові. Одним із них був сполучник *позаяк*. 1920 року М. Левицький так схарактеризував цю мовну одиницю: «*Позаяк* (моск. *потому что, так как*) – дуже незугарно видумане слово», і запропонував замінити його на «наше старовинне *понеже*, що

вживається в Галичині в письменстві і в живій мові» (Левицький, 1920, с. 23). В. Сімович також висловлювався проти *позаяк* (а також проти мовної одиниці *звіт*), називаючи їх «штучно утворені погані слова», і радив замість цього сполучника використовувати сполучник *бо* (Сімович, 1924, с. 39). 1925 року О. Курило писала: «Російські препозитивні злучні звороти *так как, в виду того, что* дехто перекладає штучним *позаяк*. (*Позаяк* ми не знали, то ...). Такого злучника українська мова не знає, а натомість уживає злучних *що* або *як, як же: Як же* побачила (Польща), *що* турки її в боях перемагають, то почала з ними сяк-так миритися» (Курило, 1925, с. 153). Окрім того, дослідниця додала, що «часто ще штучним *позаяк* заміняють злучника *бо*: Я не прийшов, *бо* не мав часу (а не: *позаяк* не мав часу)» (Курило, 1925, с. 153). Указував на його штучність й І. Огієнко, рекомендуючи замінити цей «новоутворений злучник» словами *бо, того що, тому що* (Огієнко, 1925, с. 146).

Пристав на думку згаданих мовознавців і М. Сулима. 1928 року він присвятив розглядові цього питання спеціальну розвідку, де категорично висловився не тільки проти використання в тогочасній літературній мові сполучника *позаяк*, а й проти сполучників *(н)оскільки, (н)остільки*. На думку вченого, ці «чужомовні елементи», що прийшли до нас із польської мови через посередництво російської, «знебарвлюють і обтяжують українську фразу, паразитуючи й буквально паралізуючи цілу низку далеко кращих (...) українських сполучників» (Сулима, 1928, с. 41). Зауважмо, що М. Сулима піддав критиці намагання М. Левицького «завести до літературного вжитку слово *понеже* замість *позаяк*: «Крім як до гумористики, цей сполучник [*понеже*] у наддніпрянській літературній традиції ні до чого іншого не здався давно вже» (Сулима, 1928, с. 41). Скритикував він і рекомендації М. Гладкого, який вживав *позаяк* у значенні рос. «*так как, вследствие того*». Еквівалентами *(н)оскільки, (н)остільки*, на думку М. Сулими, можуть бути сполучувальні слова: *що – то, як – то, якже – то, через те що, тому що, тим що, того що* й т. ін. (Сулима, 1928, с. 41). Науковець не погоджувався з деякими авторами українських граматик, які вживали ці «чужомовні елементи» при написанні

підручників, тобто фактично демонстрували зразки непуричної літературної мови. Показово, що в тому ж таки збірнику, де було вміщено зазначену розвідку М. Сулими, О. Синявський надрукував статтю, в якій декілька разів трапляється *(п)оскільки*, *(п)остільки*, що ілюструє розбіжність поглядів мовознавців 20-х рр. ХХ ст. щодо нормативності вживання цієї лексеми.

На увагу заслуговує той факт, що в академічному «Російсько-українському словникові» (1924-1933 рр.) за редакцією А. Кримського та С. Єфремова не зафіксовані такі мовні одиниці, як *позаяк* або *понеже*, а рос. *вследствие (чего)*, *так как* перекладено українською *через що*, *з чого*, *в наслідок чого*, *(а) тому* і т. ін. Натомість «Практичний російсько-український словник» (1926 р.) М. Йогансена та ін. авторів пропонував мовцям російський сполучник *так как* відтворювати укр. *бо*, *тим що*, *позаяк*, через що був критикований М. Сулимою, хоча загалом науковець схарактеризував цей словник прикметником «добренький».

Не було однакості й щодо вживання іменника *звіт*. Неправильно утворену під впливом російської мови українську лексему *зачот* М. Осипів радив замінити іменником *іспит* або *зараховання* (Осипів, 1928, с. 16), тоді як М. Сулима пропонував використовувати слово *звіт*. Приміром, речення *Коли студент не здасть зачетів...* М. Сулима виправляв на *Коли студент не складе звітів...* (Сулима, 1927, с. 25). Аналіз тогочасних лексикографічних джерел підтвердив нашу думку щодо розбіжностей поглядів мовознавців щодо внормування цієї лексеми. Так, укладачі «Практичного російсько-українського словника» пропонували рос. іменник *зачет* (у значенні *экзамен*) передавати укр. *іспит семестровий*, *іспит*, тоді як рос. *отчет* мало відповідати укр. *звіт*. Іншої думки був А. Ніковський, автор «Українсько-російського словника», який українське слово *залічення* подав як рівнозначник до рос. *зачет*, хоча слово *звіт* перекладено як *отчет*. Зауважмо, що в академічному «Російсько-українському словникові» за ред. А. Кримського та С. Єфремова зафіксовано такі українські рівнозначники рос. *зачет (семестровый)* – «*зараховування, оконч. зарахування, залічка, залік, зараховання. Сдавать, сдать зачет* –

складати, скласти зараховання», а слово *отчет* перекладено як «звіт, звідомлення про (за) що». Прикметно, що В. Сімович висловлювався категорично проти вживання іменника *звіт*: «Доволі тільки вказати на такі цілком штучно утворені погані слова, як: «позаяк» у значінні «бо» ... або «звіт» у значінні «звідомлення» (Сімович, 1924, с. 39).

Уживання слів *необхідний* та *необхідність* також було суперечливим мовним явищем у тогочасній літературній мові. 1920 року М. Левицький опублікував спеціальну розвідку, де навів перелік слів «московських і польських», що «непотрібні нам», бо ми «маємо свої власні, ще кращі» (Левицький, 1920, с. 7). Серед таких слів мовознавець назвав і слово *необхідний*, що краще замінити питомими формами: *конечний, конче потрібний*, а також лексему *необхідно*, замість якої слід вживати *треба, конче треба, притьмом треба*. На думку О. Курило, слово *необхідний* в українській мові має значення «невигідний, тісний», а «не російського *необходимый*». Як зазначила дослідниця, лексему «*необхідний*» в літературній мові «уживають ... там, де нема того необхідного. Кажуть *необхідно зробити*, – де має бути: *треба зробити*; замість *необхідна умова* краще й достотніше – *невідмінна умова*; кажуть – *нема необхідности*, де можна *нема потреби* чи просто *не треба*» (Курило, 1925, с. 188). Аналогічної думки був і Б. Ткаченко, який писав, що російське слово *необходимый* дещо втратило своє первісне значення категоричності («*мне необходимо (во что бы то ни стало) это сделать*») і «злилось ужитком із «*нужно*». За його словами, нам нема чого переносити цю рису до своєї мови (Ткаченко, 1931, с. 45). М. Гладкий називав іменник *необхідність* русизмом і штучним словом та пропонував замість нього вживати *потреба, невідмінність, конечність, неминучість, треба* (Гладкий, 1927, с. 76). Приставали на їхню думку й М. Сулима та М. Осипів.

Усупереч їм виступали В. Чикаленко й В. Сімович. Перший запропонував «Список московських, церк.-словянських та польських слів в галицькій літературній мові, які не вживаються в наддніпрянській Україні і переклад їх на українську мову», де зазначено, що слово *необходимый* перекладається

українською мовою як *необхідний, конешний, неодмінний* (Чикаленко, 1922, с. 34). На думку другого мовознавця, В. Сімовича, «ми можемо вживати слово «*необхідний*», але ж тільки у значінні нім. *unentbehrlich* (тобто, «те, без чого нам ніяк уже не обійтися»)», хоча слова *необхідність, необхідний* науковець називав «кованими» словами (Сімович, 1924, с. 28).

В «Українсько-російському словникові» А. Ніковського не зареєстровано мовної одиниці *необхідний*, а укр. *доконечність* перекладено рос. *необходимость*. У «Практичному російсько-українському словникові» М. Йогансена зафіксовано слово *необхідний* як рівнозначник рос. *необходимый* із таким прикладом: *необхідні матеріяли* (щоправда, попереду стоять слова: *доконче потрібний, доконечний, неминучий*), а слово *необходимость* укладачі словника переклали як *доконечність, доконечна потреба, неминучість, потреба*. Слово *необхідний* (як відповідник рос. *необходимый*) кодифіковано й в академічному словникові, щоправда, стоїть воно, як і в словникові М. Йогансена, на останньому місці з приміткою «(в филос. яз.)».

Висновки. На підставі проаналізованого матеріалу можемо зробити висновок про те, що серед українських науковців 20-х років минулого століття бракувало єдиного погляду щодо способів поповнення лексичного фонду нашої мови, що можна пояснити впливом більшою мірою екстралінгвальних чинників суспільно-політичного характеру на мовознавчу діяльність тогочасних нормалізаторів української літературної мови.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в поглибленому аналізі найменш вивчених на сьогодні лексикографічних праць 20-х років ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганцов В. Проблеми розвитку нашої літературної мови. *Життя й революція*. 1925. № 10. С. 61–65.
2. Гладкий М. Стабілізація української мови. *Життя й революція*. 1927. № 4. С. 70–78.
3. Єрмоленко С. Я. Пуризм. Українська мова : енциклопедія /

ред. колектив : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. Київ : Вид. «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 541.

4. Левицький М. Паки й паки (Про нашу літературну мову). Відень; Київ : Наша Воля, 1920. 67 с.

5. Калинович Ф. Словник математичної термінології [проект]. Київ : ДВУ, 1925. 240 с.

6. Кримский А. Украинская грамматика для учеников высших классов гимназий и семинарий Приднепровья. Москва : Тип. Вяч. Ал. Гатцук, 1907–1908.

7. Курило О. Словник хемичної термінології [проект]. Київ : ДВУ, 1923. 140 с.

8. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ : Книгоспілка, 1925. 248 с.

9. Мироненко М. Нариси з української мови. Харків : Український робітник, 1929. 93 с.

10. Огієнко І. Чистота й правильність української мови : підручник. Львів : З друкарні Наук. Тов. ім. Шевченка, 1925. 215 с.

11. Осипів М. Лексично-синтаксичні зауваження до мови вчителя. Харків : Вид. газети «Народній учитель», 1928. 41 с.

12. Селігей П. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі. *Мовознавство*. 2008. № 1. С. 49–66.

13. Синявський О. Порадник української мови. Харків; Берлін; Нью-Йорк : Космос, 1922. 150 с.

14. Сімович В. На теми мови. Прага; Берлін : Нова Україна, 1924. 45 с.

15. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття. Тернопіль : Астон, 2002. 352 с.

16. Сулима М. З приводу наших мовних злиднів. *Радянська освіта*. 1927. № 2. С. 25–33.

17. Сулима М. Мова української газети. *Червона преса*. 1927. № 3–4. С. 23–25.

18. Сулима М. Про «позаяк», «(п)оскільки» й «(п)остільки». *Збірник Центральних Державних Курсів Українознавства*. Харків : ЦДКУ при УПО НКО. 1928. № 1. С. 32–41.

19. Ткаченко Б. Лексика й фразеологія. Лекція II. *Загальний курс української мови* / за ред. Булаховського Л. Харків, 1931. С. 23–40.

20. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 331 с.

21. Чикаленко Е. Про українську літературну мову. *Українська літературна мова й правопис*. Берлін : Вид. "Українське Слово" в Берліні, 1922. С. 23–52.

REFERENCES

1. Hantsov, V. (1925) Problemy rozvytku nashoyi literaturnoyi movy [Problems of development of our literary language]. *Zhyttya i revolyutsiya – Life and revolution*, 10, 61–65 [in Ukrainian].

2. Hladkii, M. (1925) Stabilizatsiya ukrayins'koyi movy [Stabilization of the Ukrainian language]. *Zhyttya i revolyutsiya – Life and revolution*, 4, 70–78 [in Ukrainian].

3. Yermolenko, S. (2004) Puryzm [Purism]. *Ukrayins'ka mova – Ukrainian language*. Kyiv : Ukrayinska entsyklopediya [in Ukrainian].

4. Levytskii, M. (1920) Paky ta paky (Pro nashu literaturnu movu) [Paky and paky (About our literary language)]. Viden; Kyiv : Nasha Volya [in Ukrainian].

5. Kalynovych, F. (1925) Slovnyk matematychnoyi terminolohiyi [Dictionary of mathematical terminology]. Kyiv : DVU [in Ukrainian].

6. Krymskii, A. (1907-1908) Ukrayinska hramatyka dlya uchniv vyshchyykh klasiv himnaziiv i seminariiv Naddniprovyanshchyny [Ukrainian grammar for students of higher classes of gymnasiums and seminaries of the Dnieper region]. Moscow : Type. Vyach. Al. Gatsuk [in Russian].

7. Kurylo, O. (1923) Slovnyk khimichnoyi terminolohiyi [Dictionary of chemical terminology]. Kyiv : DVU [in Ukrainian].

8. Kurylo, O. (1925) *Uvahy do suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy* [Attention to modern Ukrainian literary language]. Kyiv : Knyhospilka [in Ukrainian].
9. Myronenko, M. (1929) *Narysy ukrayins'koyi movy* [Essays on the Ukrainian language]. Kharkiv: Ukrayinskii robotnyk [in Ukrainian].
10. Ohiyenko, I. (1925) *Chystota i pravyl'nist' ukrayins'koyi movy* [Purity and correctness of the Ukrainian language]. Lviv : Z drukarni Nauk. Tov. im. Shevchenka [in Ukrainian].
11. Osypiv, M. (1928) *Leksyko-syntaksychni zauvazhennya do movy vchytelya* [Lexical and syntactic remarks on the teacher's language]. Kharkiv : Narodnyy uchytel [in Ukrainian].
12. Selihey P. (2008) *Puryzm u terminolohiyi: ukrayins'kyy dosvid na yevropeys'komu tli* [Purism in terminology: the Ukrainian experience against the European background]. *Movoznavstvo – Linguistics, 1*, 49–66 [in Ukrainian].
13. Synyavskii, O. (1922) *Putivnyk ukrayins'koyu movy* [Guide to the Ukrainian language]. Kharkiv; Berlin; New York : Kosmos [in Ukrainian].
14. Simovych, V. (1924) *Do temy movy* [On the subject of language]. Prague; Berlin : Nova Ukrayina [in Ukrainian].
15. Struhanets, L. (2002) *Dynamika leksychnykh norm ukrayins'koyi literaturnoyi movy XX stolittya* [Dynamics of lexical norms of the Ukrainian literary language of the XX century]. Ternopil : Aston [in Ukrainian].
16. Sulyma, M. (1927) *Pro nashu movnu bidnist* [About our language poverty]. *Radyans'ka osvita – Soviet education, 2*, 25–33 [in Ukrainian].
17. Sulyma, M. (1927) *Mova ukrayins'koyi hazety* [The language of the Ukrainian newspaper]. *Chervona presa – Red press, 3–4*, 23–25 [in Ukrainian].
18. Sulyma, M. (1928) *Pro "pozayak", "poskilky" y "postilky"* [About "pozayak", "poskilky" and "postilky"]. *Zbirnyk Tsentral'nykh derzhavnykh kursiv ukrayinoznavstva – Coll. of Central State Courses of Ukrainian Studies, 1*, 32–4. Kharkiv : CDCU at UPO NKO [in Ukrainian].
19. Tkachenko, B. (1931) *Leksyka i frazeolohiya. Lektsiya II.* [Vocabulary and

phraseology. Lecture II]. *Zahal'nyy kurs ukrayins'koyi movy – General course of the Ukrainian language* / Ed. Bulakhovskii, L. [in Ukrainian].

20. Farion, I. (2013) *Movna norma: znyshchennya, poshuk, vidnova (kul'tura movlennya publichnykh lyudey) : monohrafiya* [Linguistic norm: destruction, search, restoration (culture of speech of public people)]. Ivano-Frankivsk : Misto NV [in Ukrainian].

21. Chykalenko, Ye. (1922) *Pro ukrayins'ku literaturnu movu* [On the Ukrainian literary language]. *Ukrayins'ka literaturna mova ta pravopys – Ukrainian literary language and spelling*. Berlin : Ed. «Ukrayinske slovo» in Berlin [in Ukrainian].